

Список посилань

Горошкова, Л. А., Маслова, О. В., & Чорнобук, Д. О. (2023). Ринок праці та технології підготовки кадрів для повоєнного відновлення України. *Економічний вісник університету*, 57, 15–26. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2023_57_4

Крячко, В. (2024). Взаємодія бізнесу з професійною (професійно-технічною) освітою для повоєнного відновлення економіки України. *Інститут педагогіки НАПН України*. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743529/>

Solidarity Fund Ukraine. (n.d.). *EU4Skills: кращі навички для сучасної України*. <https://solidarityfund.org.ua/spivpraczya-z-rozvytku/osvita/eu4skills-krashhi-navychky-dlya-suchasnoyi-ukrayiny>

Міністерство освіти і науки України. (2024). Визначено перші 72 профтехи, де навчатимуть професій для відбудови країни. <https://mon.gov.ua/news/viznachenno-pershi-72-proftekhi-de-navchatimut-profesiy-dlya-vidbudovi-kraini>

Пригодій, М. А. (1999). *Профільне та початкове професійне навчання з електротехніки в загальноосвітній школі: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02*. Київ. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/15738>

Проект «Навчання заради змін». (2024, грудень 1). *Підсумки проекту*. <https://profrozvytok.org.ua/2024/12/01/навчання-заради-змін-підсумки-проє/>

— 00 —

УДК 373.5

ІНКЛЮЗИВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ДОСВІД, ВИКЛИКИ Й МОЖЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Аліна Опаріна,
аспірантка Інституту професійної освіти
НАПН України,
<https://orsid.org/0000-0002-2183-9716>
e-mail: oparinaalina2@gmail.com

Анотація. Інклюзивна професійна освіта є ключовим елементом соціальної рівності та забезпечення доступу до навчання для всіх

категорій здобувачів освіти включаючи осіб з особливими освітніми потребами (далі – ООП). Війна в Україні суттєво вплинула на систему освіти, зокрема й на інклюзивну професійну освіту. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) змушені швидко адаптуватися до нових умов, впроваджуючи дистанційні та змішані форми навчання. Багато здобувачів з особливими освітніми потребами втратили можливість безперешкодно відвідувати навчальні заклади через бойові дії, руйнування інфраструктури, вимушене переселення або відсутність доступу до необхідних ресурсів.

Ключові слова: інклюзія, професійна освіта, заклад професійної (професійно-технічної) освіти, інтеграція.

INCLUSIVE VOCATIONAL EDUCATION: EXPERIENCE, CHALLENGES AND OPPORTUNITIES OF EUROPEAN INTEGRATION

*Alina Oparina,
Postgraduate student of the Institute of Vocational
Education of the NAES of Ukraine*

Abstract. Inclusive vocational education is a key element of social equality and ensuring access to education for all categories of education seekers, including persons with special educational needs (hereinafter referred to as PEN). The war in Ukraine has significantly affected the education system, including inclusive vocational education. Vocational (vocational) education institutions (hereinafter referred to as VTE) are forced to quickly adapt to new conditions, introducing distance and blended learning. Many students with special educational needs have lost the opportunity to attend school freely due to hostilities, destruction of infrastructure, forced displacement, or lack of access to necessary resources.

Keywords: inclusion, vocational education, vocational (vocational and technical) education institution, integration.

Не зважаючи на умови війни, освітяни знаходять шляхи підтримки студентів з ООП. Використання цифрових платформ, адаптація навчальних матеріалів, співпраця з міжнародними організаціями дозволяють забезпечити хоча б часткову реалізацію інклюзивних принципів. Деякі навчальні заклади впроваджують

психологічну підтримку для студентів, що допомагає їм адаптуватися до нових реалій.

Основними викликами ЗП(ПТ)О під час війни є:

Фізична недоступність закладів освіти – зруйновані або пошкоджені будівлі, відсутність обладнаних укриттів для студентів з інвалідністю.

Психоемоційний стан студентів та педагогів – стрес, тривожність, порушення уваги, що ускладнює навчальний процес.

Технічні обмеження – відсутність гаджетів, нестабільне інтернет-з'єднання, що робить дистанційне навчання недоступним для багатьох здобувачів з ООП.

Брак кваліфікованих кадрів – війна спричинила відтік фахівців, що ускладнює надання якісних освітніх послуг.

Фінансові труднощі – недостатнє фінансування програм інклюзивної освіти через пріоритетність військових витрат.

Вітчизняні науковці активно вивчають особливості організації інклюзивної освіти на українських теренах.

На думку А. Степаненко, зосередження на можливостях навчання, інтересах, досвіді та потребі підтримати кожного окремого здобувача вимагає від усіх учасників навчально-виховного процесу розуміння існуючого рівня набутих здобувачем освіти навичок і ступеня його підготовки, а також формування уявлення про необхідні навчальні інструменти, рівень індивідуальної компетентності учасників освітнього процесу. Педагоги повинні вміти контролювати або координувати дії здобувачів з ООП та ефективно усувати недоліки процесу навчання. Педагогам потрібні знання про те, як адаптувати свої методи навчання, зміст навчального матеріалу та сам навчальний матеріал до неоднорідності та індивідуальності здобувачів освіти у надзвичайних ситуаціях (Степаненко, 2021).

Як зазначає Л. Сидорів, воєнні дії на території країни вносять свої корективи в процес підготовки педагогів, планування та організації інклюзивного навчального процесу в контексті дистанційного навчання. Ці процеси потребують врахування (Сидорів, 2020):

1) технічних можливостей, включаючи порушення стабільного інтернет-з'єднання, необхідність певних технічних пристроїв (смартфон, планшет, нетбук/ноутбук, комп'ютер з мікрофоном, веб-камерою та навушниками), підтримуючі програми та платформи,

технічну підтримку закладу освіти (сайт ЗП(ПТ)О, сертифіковані освітні платформи, інтернет – інструменти);

2) сенсibilізації, інформаційної та професійної компетентності педагогів та викладачів у роботі з технологіями та платформами дистанційного навчання, вміння відбирати актуальну інформацію для диференційованого та особистісно-орієнтованого підходу у поясненні нового матеріалу, активізації мовного матеріалу з огляду на його ймовірну адаптацію та модифікацію, нових особливостей процесу оцінювання ефективності навчання;

3) мотивації здобувача, емоційної зацікавленості і доступності навчального змісту, усвідомлення важливості позитивних результатів оцінювання його навчання;

4) педагогічного супроводу здобувачів з особливими освітніми потребами батьками (або особами, що їх замінюють), готовності виконувати навчальний план поетапно, дотримання режимних моментів (розклад, регулярність, послідовність), наявності зворотнього зв'язку з вихователем або педагогом.

Щодо освітньої безбар'єрності, то за цим напрямом відповідно до Національної стратегії стратегічними цілями є: можливість дорослих, молоді та дітей використовувати всі види та форми освіти; задоволення особливих освітніх потреб всіх учасників освітнього процесу; створення інклюзивного освітнього середовища. При цьому План заходів на 2023–2024 роки визначає стратегічні цілі за двома напрямками: забезпечення якісною освітою протягом життя дорослих, молоді, дітей; реалізація потенціалу кожної особи завдяки інклюзивній освіті. Аналіз цих документів свідчить, що держава опікується та приділяє відповідну увагу розвитку інклюзивного середовища.

Проте у Плані заходів на 2023–2024 роки за напрямом «Освітня безбар'єрність» по жодному із завдань (із 101 по 120 у переліку) не визначено орієнтовний обсяг фінансування. Перелік суб'єктів, відповідальних за виконання завдань, обмежено органами державної влади, обласними, Київською міською державною (військовою) адміністраціями, органами місцевого самоврядування (за згодою), Українським інститутом розвитку освіти (за згодою), Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка, Національною академією педагогічних наук (за згодою), закладами вищої освіти (за згодою). Щодо джерел фінансування, то в основному це державний бюджет. По окремих завданнях долучені місцеві

бюджети. Нарешті, завдання №117 у межах проведення II–III етапів пілотного проекту «Мистецька освіта без обмежень» (у рамках реалізації Концепції інклюзивної мистецької освіти) планується виконати за рахунок міжнародної технічної допомоги.

Такий підхід у розвитку освітнього інклюзивного середовища, зокрема фінансове забезпечення процесу не може гарантувати успіху. Необхідно розширювати перелік учасників освітнього інклюзивного процесу, залучаючи меценатів, різні соціальні інституції, зокрема і міжнародні. Особливої уваги потребує залучення та участь бізнесу у розвитку освітнього інклюзивного середовища, оскільки саме бізнес має бути зацікавлений у цьому, зокрема через брак робочої сили (маємо перспективи посилення цієї тенденції). Фінансова участь бізнесу розширить можливості отримання нових кваліфікованих працівників, що є особливо актуальним у сучасних умовах війни, коли значна частина громадян працездатного віку виїхала за кордон, перебуває у складі Збройних Сил України або втратила працездатність з інших причин. Стає нагальним завданням забезпечення рівних можливостей та вільного доступу до освіти, сфери зайнятості та заняття підприємництвом, особливо військових, які стали обмежено працездатними, змушені припинити та/або обмежити свою діяльність, що викликано частковою втратою працездатності унаслідок воєнних дій. Більшість ветеранів має бажання та здатність до особистісної реалізації при обмежених фізичних можливостях (Офіційний сайт Кабінету Міністрів України, 2023).

У поствоєнний період Україна матиме унікальну можливість реформувати систему інклюзивної професійної освіти на основі європейських стандартів. Це передбачає наступні кроки.

Реалізація інституційної підтримки – адаптацію українського законодавства відповідно до норм ЄС щодо інклюзії.

Розширення міжнародної співпраці – участь у європейських програмах підтримки, таких як Erasmus+, Horizon Europe, що сприяють обміну досвідом і підготовці педагогів.

Розвиток цифрової інклюзії – створення адаптивних онлайн-платформ для професійного навчання студентів з ООП.

Створення ресурсних центрів – впровадження практики європейських країн щодо організації консультаційних та підтримувальних центрів для студентів та викладачів.

Фінансування через грантові програми – залучення коштів міжнародних донорів для розвитку матеріально-технічної бази інклюзивних ЗП(ПТ)О.

Попри численні виклики, пов'язані з воєнним станом, українська система інклюзивної професійної освіти має великий потенціал для модернізації та розвитку у поствоєнний період. Гармонізація законодавства, впровадження інноваційних цифрових технологій, активна участь у міжнародних програмах та академічна мобільність сприяють створенню сучасного освітнього простору, що відповідає європейським стандартам. Інтеграція цих заходів в український освітній простір дозволить забезпечити рівний доступ до освіти для всіх студентів, підвищити якість підготовки фахівців та сприяти соціальній інклюзії в Україні.

Список посилань

Братишко, Т. (2020). Організація дистанційного навчання учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 70(1), 51–53.

Кабінет Міністрів України. (n.d.). *Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні*. <https://www.kmu.gov.ua>

Степаненко, А. (2021). Інклюзивне навчання іноземної мови та його особливості в умовах дистанційного формату. *Наукові записки*, 192, 221–222.

Сидорів, Л. (2020). *Навчальний курикулум з інклюзивної освіти: Теорія та методика інклюзивного навчання. Модулі 4-6*. Івано-Франківськ.

Кабінет Міністрів України. (2023). *План заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року*. <https://www.kmu.gov.ua>